

Київський університет імені Бориса Грінченка

ЛЕХОЛЕТОВА МАРИНА МИКОЛАЇВНА

УДК 37.013.42:364.62

**ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському університеті імені Бориса Грінченка, м. Київ.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, професор
Веретенко Тетяна Григорівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи Інституту людини.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Штифурак Віра Євгенівна,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного
університету, професор кафедри права;

кандидат педагогічних наук, доцент
Вакуленко Олена Василівна,
Національний педагогічний університет імені
М. П. Драгоманова, доцент кафедри соціальної педагогіки.

Захист відбудеться 11 грудня 2018 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.133.01 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка (04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13-Б).

Автореферат розісланий « ____ » листопада 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. А. Венгловська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Збереження здоров'я та повноцінного життя громадян є необхідним компонентом розвитку і соціально-економічного процвітання держави, одним із найважливіших завдань світової спільноти, що відображено у Європейській політиці «Здоров'я-2020: основи Європейської політики в підтримку дій держави і суспільства в інтересах здоров'я і благополуччя».

Соціальна політика України та реформування закладів вищої освіти свідчать, що пріоритетною проблемою загальнодержавного значення є зміцнення здоров'я молоді як найвищої цінності.

Основними документами, що висвітлюють вирішення завдань професійної підготовки майбутніх фахівців на засадах компетентнісного підходу є закони України «Про Національну стратегію розвитку освіти України на період 2011–2021 роки» (2013), «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014, із змінами від 25.07.2018); рекомендації Європейського Парламенту та Ради «Ключові компетентності для навчання впродовж життя» (2018).

Важливість роботи зі сприяння здоров'язбереженню в Україні та концептуальні положення щодо роботи з формування відповідального ставлення до власного здоров'я зазначено у низці нормативно-правових актів, зокрема Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України (2015); Законах України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2012, із змінами від 07.09.2016), «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (1992, із змінами від 10.03.2018); Загальнодержавній програмі «Здоров'я 2020: український вимір» (2011), Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2016–2020 роки (2016, із змінами від 10.03.2017); проекті Закону України «Про систему громадського здоров'я» (2018).

Сучасний стан підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти засвідчує про об'єктивну потребу формування у студентів здоров'язбережувальної компетентності.

Аналіз наукової літератури свідчить про значну увагу зарубіжних учених і практиків до проблем здоров'язбереження: цілі та завдання національної політики у збереженні здоров'я (Л. Андерсон, Л. Макінтайр, К. Мах, П. Паттерсон), міжнародний досвід з проблем партнерства та міжгалузевих заходів щодо розвитку сфери зміцнення здоров'я (Дж. Корбін, Е. Мідема, Г. Спенсер, Т. Тьорхней-Томсен, К. Фроліх, Д. Холт), способи саморегуляції особистістю свого здоров'я (Н. Кларк, Б. Циммерман).

У соціальній педагогіці проблема фахової компетентності, роль здоров'язбереження у професійній діяльності соціального педагога розкрита у працях зарубіжних (А. Мендельсон, В. Річан, П. Роннау, А. Саллі) та вітчизняних (Т. Алексеєнко, С. Архипова, Т. Веретенко, Г. Григоренко, Л. Грицюк, Т. Журавель, Н. Зимівець, А. Капська, Л. Коваль, А. Лякішева, Т. Лях, В. Поліщук, А. Стрелковська, М. Чайковський, Л. Штефан, В. Штифурак) науковців.

Окремі аспекти підготовки фахівців соціальної сфери до здоров'язбереження висвітлено в працях сучасних українських науковців: здоровий спосіб життя, як

соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці (О. Вакуленко); соціально-педагогічні технології формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівській молоді (Н. Зимівець); пропагування здорового способу життя як педагогічна умова формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів (Т. Костюченко); формування культури здоров'я студентів університету (Г. Кривошеєва); теоретичні та методичні основи взаємодії соціальних інститутів суспільства в формуванні здорового способу життя учнів загальноосвітніх навчальних закладів (С. Омельченко); формування готовності до сприяння покращенню здоров'я дітей та молоді у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів (В. Петрович); утвердження здорового способу життя студентської молоді як вимір євроінтеграційного реформування (В. Сорочинська); підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників (О. Тютюнник); соціально-педагогічні засади виховної роботи зі студентською молоддю у вищих навчальних закладах (В. Штифурак).

Попри значний інтерес наукової спільноти до різних аспектів здоров'язбереження, проблема формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки не була предметом цілісного дослідження. Актуальність і доцільність дослідження означеної проблеми потребує розв'язання низки *суперечностей*, а саме, між:

- потребою суспільства у соціальних педагогах із сформованою здоров'язбережувальною компетентністю та неусвідомленням майбутніми соціальними педагогами вагомості здоров'язбереження для успішного здійснення професійної діяльності;

- необхідністю посилення здоров'язбережувальної компоненти змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти та відсутністю єдиного підходу до навчальних програм з формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів;

- об'єктивною доцільністю урізноманітнення форм здоров'язбережувальної діяльності майбутніх соціальних педагогів у позааудиторній роботі та відсутністю необхідного змістово-методичного забезпечення.

Таким чином, актуальність проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів та визначені суперечності зумовили вибір теми дисертаційної роботи – **«Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукову роботу виконано в межах комплексної теми науково-дослідної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка (2010-2014 рр.) «Філософські, освітологічні та методологічні засади компетентісної особистісно-професійної багатопрофільної університетської освіти» (державний реєстраційний номер 0110U006274) та теми Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка (2015-2017 рр.) «Особистість в умовах суспільних трансформацій сучасної України» (державний реєстраційний номер 0116U002960).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №5 від 24 березня 2011 року) та узгоджена Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології України (протокол №6 від 14 червня 2011 року).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити соціально-педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі їхньої професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Відповідно до поставленої мети визначено основні **завдання дослідження**:

1. З'ясувати стан проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності в теорії та практиці професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів і уточнити базові поняття дослідження.

2. Розкрити сутність, структуру здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

3. Розробити критерії, показники та виявити рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки.

4. Обґрунтувати соціально-педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки та перевірити їх ефективність.

Об'єкт дослідження – формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

Предмет дослідження – соціально-педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають: шляхи розв'язання проблеми підготовки майбутніх фахівців на засадах компетентнісного підходу (В. Байденко, О. Безпалько, Р. Вайнола, О. Заблоцька, Е. Зеер, О. Карпенко, О. Локшина, Б. Оскарссон, О. Пометун, В. Тернопільська, Л. Хоружа, А. Хуторський); питання ціннісних орієнтацій молоді на здоровий спосіб життя (М. Амосов, Р. Баєвський, Ю. Бойко, Ш. Бюлер, Н. Колотій, Ю. Лісицин, А. Маслоу, В. Франкл); здоров'язбережувальної діяльності особистості у закладах вищої освіти, як можливості ефективної професійної підготовки (О. Антонова, В. Бабич, Н. Башавець, Л. Безугла, О. Бойко, Д. Воронін, С. Гуменюк, Р. Левін, Г. Мешко, Т. Осадченко, Н. Поліщук, О. Яременко); різні аспекти здоров'язбереження у професійній діяльності соціального педагога (Т. Алексеєнко, С. Архипова, О. Вакуленко, Т. Журавель, Н. Заверико, І. Зверева, Н. Зимівець, Т. Лях, Л. Міщик, В. Поліщук, Т. Спіріна, Л. Штефан, В. Штифурак); соціально-педагогічні умови у закладах вищої освіти (В. Гриценко, С. Кириленко, О. Леонова, Л. Омельченко, О. Поляновська, А. Свасьєв, О. Севастьянова, Ю. Чернецька); принципи систематичності і послідовності, взаємоповаги та доброзичливого ставлення, колективної взаємодії в процесі формування здоров'язбережувальної компетентності.

Для розв'язання поставлених мети та завдань дисертаційного дослідження використано комплекс **методів**: *теоретичні*: аналіз філософських, психологічних, педагогічних, соціально-педагогічних наукових джерел для аналізу проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності в теорії і практиці професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів й з'ясування базових понять дослідження; синтез, порівняння, систематизація, узагальнення науково-теоретичних положень із метою розкриття сутності здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів, обґрунтування соціально-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки; узагальнення теоретичних положень для розробки критеріїв та показників, визначення рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки; *емпіричні*: анкетування, тестування, спостереження, бесіди – для з'ясування стану сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки; педагогічний експеримент – для виявлення динаміки рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки, перевірки ефективності впроваджених соціально-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти; *статистичні*: методи математичної статистики для узагальнення результатів експериментальної роботи, визначення кількісних змін у рівнях сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки.

Експериментальна база дослідження: Київський університет імені Бориса Грінченка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Дослідно-експериментальною роботою було охоплено 252 студенти першого (бакалаврського) освітнього рівня спеціальності «Соціальна робота» освітньо-професійної програми «Соціальна педагогіка».

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що: *вперше* обґрунтовано соціально-педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки, а саме: підвищення мотивації майбутніх соціальних педагогів до здоров'язбережувальної діяльності; посилення здоров'язбережувальної компоненти змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти; урізноманітнення форм здоров'язбережувальної діяльності майбутніх соціальних педагогів у позааудиторній роботі; розроблено критерії (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний), показники та рівні (низький, середній, високий) формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки; *уточнено* сутність понять: «компетентність соціального педагога», «здоров'язбережувальна компетентність соціальних педагогів», «соціально-педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів»,

компоненти здоров'язбережувальної компетентності (мотиваційний, змістовий, практичний, рефлексивний); *удосконалено* інструментарій діагностування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів (анкетування, тестування, опитування), зміст підготовки майбутніх соціальних педагогів темами спрямованими на здоров'язбереження, форми здоров'язбережувальної діяльності майбутніх соціальних педагогів у позааудиторній роботі; *подальшого розвитку* набуло змістово-методичне забезпечення формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні комплексної програми, що містить теоретичну, практичну і соціально-культурну складові та змістово-методичного забезпечення формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів в освітньому процесі закладу вищої освіти й у позааудиторній діяльності; систематизації форм і методів, що дали змогу підвищити рівні сформованості компонентів здоров'язбережувальної компетентності (мотиваційний, змістовий, практичний, рефлексивний).

Результати дослідження можуть бути використані в закладах вищої освіти для розроблення змістових модулів навчальних дисциплін «Вступ до спеціальності», «Соціально-педагогічна профілактика та реабілітація», «Соціальний супровід ВІЛ-інфікованих дітей та їхніх сімей», «Технології соціально-педагогічної роботи», «Попередження професійного вигорання соціальних педагогів», «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці», «Основи охорони праці в соціальній сфері», «Охорона праці фахівця соціальної сфери» (для студентів першого (бакалаврського) освітнього рівня спеціальності «Соціальна робота» освітньо-професійної програми «Соціальна педагогіка»); в позааудиторній роботі, роботі кураторів академічних груп, діяльності соціальних педагогів у закладах освіти різних рівнів.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (акт про впровадження № 396/03 від 11.12.2017), Київського університету імені Бориса Грінченка (акт про впровадження № 196 від 20.12.2017), ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди» (акт про впровадження № 1078 від 20.12.2017).

Особистий внесок здобувача. Репрезентовані у дисертації наукові результати отримано автором самостійно. У статті «Здоров'язберігальна компетентність студентів – соціальних педагогів та аспекти її формування», опублікованій у співавторстві з І. Омері, О. Мойсаком, автором розглянуто проблему формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів в освітньому процесі закладів вищої освіти. У статті «Проблема здоров'язберігання у вищому навчальному закладі при підготовці майбутніх соціальних педагогів / працівників», опублікованій у співавторстві з Т. Веретенко, здобувачем розглянуто взаємозв'язок між здоров'ям студентів і освітнім процесом, розкрито питання здоров'язбереження як однієї з умов успішної професійної підготовки майбутніх

соціальних педагогів. У статті «Стан сформованості здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах України», опублікованій у співавторстві з І. Омері, автором проведений аналіз сучасного стану сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів. У статті «Змістові характеристики здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників», опублікованій у співавторстві з Т. Веретенко, здобувачем охарактеризовані технологічний та рефлексивний компоненти здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів, здійснено аналіз констатувального етапу дослідження. У статті «Сутність і класифікація педагогічних умов формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів і працівників», опублікованій у співавторстві з Т. Веретенко, автором обґрунтовано визначені педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів і працівників у закладах вищої освіти. У зарубіжній колективній монографії «Transformations in Contemporary Society: Social Aspects», опублікований розділ «Здоров'язбережувальні методики як умова зміцнення здоров'я студентів» у співавторстві з І. Маруненко, де здобувачем проведений аналіз способу життя студентів на предмет дотримання ними правил здоров'язбереження.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертаційної роботи викладені у доповідях на наукових, науково-практичних конференціях, зокрема на *міжнародних*: «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання» (м. Київ, 2012, 2016), «Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи» (м. Баку–Ужгород–Дрогобич, 2017), «Pedagogika. Badania podstawowe i stosowane: wyzwania i wyniki» (м. Гданськ, Польща, 2017), «Гуманітарна парадигма як стратегія інноваційного розвитку освіти» (м. Рівне, 2017); *всеукраїнських*: «Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки» (м. Київ, 2011, 2014), «Професійно-творча самореалізація педагога в умовах інноваційної освіти» (м. Суми, 2012), «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах» (м. Дніпропетровськ, 2016), «Гуманітарні, природничі та точні науки як фундамент суспільного розвитку» (м. Харків, 2017), «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики» (м. Дніпро, 2017).

Результати дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти (2010 р.), кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи (2011–2017 рр.) Київського університету імені Бориса Грінченка.

Публікації. Зміст і основні результати дослідження відображено в 20 публікаціях (із них 14 – одноосібні, 6 – у співавторстві), зокрема: 7 – у провідних фахових виданнях України (із них 4 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз), 1 – у електронному науковому виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз; 3 – у наукових виданнях, 1 – у зарубіжному науковому виданні (розділ колективної монографії) у співавторстві, 8 – у збірниках науково-практичних конференцій (із них 3 – міжнародних, 5 – всеукраїнських).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (308 найменувань, із них – 24 іноземною мовою), 17 додатків на 58 сторінках. Дисертація містить 10 таблиць та 23 рисунки. Загальний обсяг дисертаційної роботи складає 270 сторінок, із них 160 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, ступінь розробленості проблеми; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічну основу та методи наукового пошуку; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію результатів дослідження, публікації автора, особистий внесок в роботах у співавторстві, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів»* – з'ясовано стан проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності в теорії та практиці професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів: охарактеризовано професійну соціально-педагогічну діяльність соціального педагога та питання актуальності здоров'язбереження в цій діяльності на засадах компетентнісного підходу; уточнено базові поняття дослідження; визначено структуру здоров'язбережувальної компетентності; розроблено критерії, показники та схарактеризовано рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

Результати теоретичного аналізу соціально-педагогічної літератури дали підстави стверджувати, що професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти розглядається як: процес і результат формування готовності до професійної діяльності (М. Галагузова, Ю. Галагузова); сукупність загальних і спеціальних знань і умінь, які забезпечують майбутнього соціального педагога достатнім рівнем кваліфікації для ефективної трудової діяльності (А. Капська, Л. Мардахаєв, В. Поліщук); цілісний неперервний процес формування фахівця нового типу, здатного швидко і адекватно реагувати на зміни, що відбуваються у суспільстві (Л. Міщик, М. Полісадова, З. Фалинська).

Основними завданнями професійної підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності є: набуття необхідних загально-педагогічних, соціально-педагогічних, психологічних знань діяльності фахівців соціальної сфери; формування професійної культури соціального педагога, навичок збереження та покращення фізичного, психічного та соціального здоров'я особистості; попередження та локалізація негативних впливів на особистість факторів соціального середовища; формування вмінь визначати ефективні умови соціалізації особистості в сучасному суспільстві (О. Безпалько, Р. Вайнола, О. Карпенко, О. Пехота, В. Поліщук, А. Старєва, Б. Шапіро); набуття та засвоєння знань і навичок соціальних відносин, розвиток прагнень до самопізнання, саморозвитку і творчого пошуку, а також мотиваційного компоненту, що передбачає формування в

особистості переконань, ідеалів, установок, системи професійних цінностей, відповідно до вимог, які висуває професія і суспільство до спеціаліста соціальної сфери (О. Мороз, О. Падалка, О. Сорочинська, О. Тютюнник, С. Харченко, В. Юрченко).

За результатами вивчення наукових досліджень Г. Мешко, О. Мешко, Л. Мітіної, Г. Нікіфорова, О. Пономаренко, що визначають працездатність (яка характеризується тривалістю, ефективністю) як один із основних показників здоров'язбереження, виявлено, що здоров'язбережувальна діяльність майбутніх соціальних педагогів буде залежати не тільки від фізичної, психічної стійкості, а й від притаманних їм професійно важливих якостей (Н. Заверико, Л. Міщик, Ф. Мустаєва, Г. Першко, В. Сорочинська), властивостей та особистісних характеристик.

З'ясовано, що у процесі впровадження компетентного підходу у професійну підготовку накопичуються знання, формуються вміння та навички необхідні для вдосконалення загальних та ключових компетентностей майбутніх фахівців (Ю. Рашкевич, Н. Нагорна, Е. Зеер, С. Рекунов, Л. Овсієнко, О. Онопрієнко, Н. Побірченко, І. Зимня, Л. Хоружа). Уточнено сутність поняття *компетентність соціального педагога*: теоретична, практична підготовленість, особистісна, психологічна готовність до соціально-педагогічної діяльності та наявність професійно важливих якостей, що сприяють цій діяльності з урахуванням її соціальної значущості і соціальних ризиків пов'язаних із здоров'ям.

Грунтуючись на дослідженнях О. Безпалько, Р. Вайноли, Т. Веретенко, О. Гомонюк, О. Денисюк, М. Дужи-Задорожної, І. Зверєвої, Ю. Рашкевича, Н. Суховєєвої, М. Швед, узагальнено ключові компетентності, якими повинен володіти соціальний педагог: професійна, управлінська, комунікативна, соціально-психологічна, прогностична, здоров'язбережувальна. Розглядаються основні правила здоров'язбереження людини як у контексті особистої здорової життєдіяльності майбутніх соціальних педагогів, так і по відношенню до оточуючих. Серед них: визначення цінності власного здоров'я; дотримання режиму дня, рухової активності; наявність навичок профілактики професійного вигорання і відсутність шкідливих звичок; соціальна взаємодія; проведення рефлексії здоров'язбережувальної діяльності.

Акцентовано, що набуття здоров'язбережувальної компетентності для майбутніх соціальних педагогів пов'язано із необхідністю ефективного здійснення здоров'язбережувальної діяльності, збереження та зміцнення власного здоров'я з урахуванням специфіки майбутньої професії (високою відповідальністю, наявністю емпатії, постійні стресові ситуації, перевантаження, конфлікти, що з часом призводить до різних захворювань психосоматичного характеру, виникнення раннього професійного вигорання). Все це в сукупності визначає необхідність формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури з проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців, як важливого чинника їхнього особистісного розвитку та професійного зростання (О. Антонова,

Н. Башавець, Н. Белікова, Н. Бібік, Л. Ващенко, Т. Веретенко, Д. Воронін, Л. Грицюк, О. Денисюк, Т. Костюченко, О. Локшина, А. Лякішева, Г. Мешко, Н. Поліщук, Л. Сущенко), дозволив уточнити сутність поняття «*здоров'язбережувальна компетентність соціальних педагогів*» як наявність емоційної стійкості, високої працездатності, здатність протистояти емоційним перенавантаженням та готовність самовдосконалювати власне здоров'я і створювати здоров'язбережувальне середовище у професійній діяльності. До структури здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів включено наступні компоненти: *мотиваційний* (розвиток мотивації та цінності власного здоров'я, зацікавленості у здоров'язбереженні діяльності), *змістовий* (система знань з питань здоров'язбереження та реалізації основних напрямів діяльності соціальних педагогів, що спрямовані на створення здоров'язбережувального середовища), *практичний* (засвоєння способів здоров'язбережувальної діяльності соціального педагога; накопичення продуктивного досвіду, що дасть змогу майбутньому соціальному педагогу застосовувати здобуті знання та вміння у сфері збереження здоров'я), *рефлексивний* (критична оцінка себе як професіонала, рефлексія результатів професійної, здоров'язбережувальної діяльності шляхом самоаналізу).

На основі аналізу наукових досліджень та сутності ключового поняття було визначено критерії та показники сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів: *ціннісно-мотиваційний критерій* (показниками якого є: визнання цінності власного здоров'я в системі життєвих цінностей; бажання реалізовувати здоров'язбережувальну компетентність у власній життєдіяльності та у професійній діяльності); *когнітивний критерій* (що проявляється через: стабільні знання з питань здоров'язбереження; обізнаність стосовно діяльності спрямованої на створення здоров'язбережувального середовища у професійній діяльності); *діяльнісний критерій* (показниками якого виступають вміння та навички організації здорового способу життя та здатність до самовдосконалення власного здоров'я; уміння та навички соціальної взаємодії); *рефлексивний критерій* (що включає в себе здійснення рефлексії власної здоров'язбережувальної діяльності; наявність особистісних якостей, необхідних для здійснення здоров'язбережувальної діяльності).

Схарактеризовано рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів (високий, середній, низький). Із метою визначення рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів за обраними критеріями було застосовано діагностичний інструментарій, який включав: опитувальники, тести, анкети.

Процес формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів починався з визначення початкового рівня її сформованості та полягав у поступовому переході студентів на вищий рівень. Експериментальна робота проводилася на базі трьох закладів вищої освіти, в яких здійснюється підготовка студентів першого (бакалаврського) освітнього рівня спеціальності «Соціальна робота» освітньо-професійної програми «Соціальна педагогіка».

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту дозволив діагностувати початковий рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки, за виокремленими критеріями. Перший зріз показав наявність у студентів переважно низького (47,6%) та середнього (36,3%) рівнів. Високий рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності виявився у 16,1% майбутніх соціальних педагогів.

У **другому розділі** – *«Соціально-педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки»* здійснено обґрунтування соціально-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів та їх експериментальне впровадження в освітній процес закладів вищої освіти; проведено аналіз та оцінку результатів дослідно-пошукової роботи; доведено ефективність упроваджених соціально-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки.

За результатами вивчення теоретичних доробків учених (О. Вакуленко, Г. Григоренко, В. Гриценко, С. Кириленко, О. Леонова, Л. Омельченко, О. Поляновська, А. Свасьєв, О. Севастьянова, Н. Сергєєва, А. Стрелковська, М. Чайковський, Ю. Чернецька, В. Штифурак) розкрито сутність *соціально-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів*, що розглядаються як сукупність заходів, реалізація яких забезпечує сформованість здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки.

Теоретико-методичний аналіз проблеми дослідження, підходів до визначення соціально-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців дозволили обґрунтувати соціально-педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки:

- *підвищення мотивації майбутніх соціальних педагогів до здоров'язбережувальної діяльності* (усвідомлення майбутніми соціальними педагогами вагомості здоров'язбережувальної компетентності для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності; наявність педагогічної взаємодії між викладачем і студентами; сприятливе емоційно-комфортне освітнє середовище для формування здоров'язбережувальної компетентності);

- *посилення здоров'язбережувальної компоненти змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти* (надання майбутнім фахівцям можливості здобути професійні здоров'язбережувальні знання та вміння);

- *урізноманітнення форм здоров'язбережувальної діяльності майбутніх соціальних педагогів у позааудиторній роботі* (проведення позааудиторної роботи з актуальних проблем здоров'язбереження; самоосвіти майбутніх соціальних педагогів щодо формування здоров'язбережувальної компетентності).

Формувальний етап експериментальної роботи передбачав поступове упровадження соціально-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної

компетентності майбутніх соціальних педагогів у освітньому процесі закладів вищої освіти. Логіка дослідно-пошукової роботи полягала у відсутності відбору експериментальної та контрольної груп студентів. Тобто для всіх 252 студентів були створені однакові соціально-педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки.

Упровадження умови – підвищення мотивації майбутніх соціальних педагогів до здоров'язбережувальної діяльності здійснювалось шляхом формування у студентів усвідомлення вагомості здоров'язбережувальної компетентності для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності (проведення бесід, лекційних та семінарських занять спрямованих на здоров'язбереження із застосуванням індивідуальних та групових форм роботи); створення сприятливого емоційно-комфортного освітнього середовища та педагогічної взаємодії між викладачем і студентами шляхом підтримки студентів у виконанні поставлених завдань із здоров'язбереження; спільного обговорення ситуацій пов'язаних із здоров'язбереженням; надання кожному студенту можливість брати участь у дискусіях, обговореннях, обміні думками, ідеями для вирішення проблемних питань із здоров'язбереження. Результатом упровадження цієї умови було розроблення студентами потфоліо «Мої досягнення на шляху до здоров'язбереження».

Посилення здоров'язбережувальної компоненти змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти здійснювалось шляхом доповнення змісту обов'язкових дисциплін «Вступ до спеціальності», «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці», «Основи охорони праці», «Основи охорони праці в соціальній сфері», «Охорона праці фахівця соціальної сфери», «Соціально-педагогічна профілактика та реабілітація», «Соціальний супровід ВІЛ-інфікованих дітей та їхніх сімей», «Технології соціально-педагогічної роботи», «Попередження професійного вигорання соціальних педагогів» (для студентів першого (бакалаврського) освітнього рівня спеціальності «Соціальна робота» освітньо-професійної програми «Соціальна педагогіка»). Зміст цих дисциплін розширено темами: «Місце здоров'язбережувальної компетентності у професійній діяльності соціального педагога», «Прийоми зняття психоемоційної напруги», «Самореалізація та самоконтроль у здійсненні здоров'язбережувальної діяльності соціального педагога» тощо, завданнями з проблематики здоров'язбереження. Це дало можливість майбутнім соціальним педагогам здобути професійні здоров'язбережувальні знання та вміння, що сприяло зростанню їхньої здатності і готовності до діяльності з метою здоров'язбереження.

Урізноманітнення форм здоров'язбережувальної діяльності майбутніх соціальних педагогів у позааудиторній роботі здійснювалось відповідно до запланованих та розроблених занять, які складались з теоретичної, практичної та соціально-культурної частин, із застосуванням різних методів та форм педагогічної роботи (проблемний виклад матеріалу, вправи, ігрові методи, використання інформаційних ресурсів; лекції, семінари, практичні заняття, самостійна та індивідуальна робота). Самостійна робота, відведена на позааудиторний час, передбачала виконання студентами завдань, які були спрямовані на активізацію самоосвіти майбутніх соціальних педагогів щодо здоров'язбереження. Зокрема,

студентам необхідно було самостійно виконати наступні завдання: «Розпорядок дня соціального педагога», що передбачало складання особистого розпорядку дня в якому вказувалася інформація про дотримання режиму дня, правил харчування, забезпечення оптимального рухового режиму; розв'язання педагогічних ситуацій щодо вирішення соціальним педагогом проблем клієнта зі здоров'язбереження; складання інформаційного кейсу «Цінності в житті соціального педагога» тощо. Такі форми роботи сприяли розвитку самоосвіти майбутніх соціальних педагогів щодо здоров'язбереження.

Для аналізу динаміки рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів, відповідно до розроблених критеріїв та показників, на констатувальному, формувальному та контрольному етапах експерименту, використовувався спеціально підібраний, удосконалений діагностичний інструментарій. Діагностичний інструментарій включав: анкету на вивчення стану сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів, розроблену на основі наукових праць вітчизняних науковців (О. Антонової, В. Бобрицької, Н. Поліщук, Т. Осадченко); оцінку мотивації ставлення майбутніх соціальних педагогів до формування здоров'язбережувальної компетентності у процесі професійної підготовки (за методикою оцінки мотивації ставлення до професійної діяльності А. Кареліна у модифікації Т. Осадченко); методику «Оцінка професійної ціннісно-мотиваційної сфери соціального педагога», яку було складено на основі наукових праць вітчизняних науковців (О. Безпалько, Н. Заверико, Г. Першко, В. Поліщук, Л. Міщик); тест «Ваші знання про основи здоров'язбереження»; оцінку стану нервово-психічної напруги майбутніх соціальних педагогів (за методикою визначення нервово-психічної напруги Т. Немчіна); оцінку способів подолання та вирішення конфліктів майбутніх соціальних педагогів (за методикою визначення способів реагування на конфліктні ситуації К. Томаса); оцінку здійснення здоров'язбережувальної рефлексії майбутніми соціальними педагогами шляхом самоаналізу (за методикою рівня сформованості педагогічної рефлексії О. Калашнікової); опитувальник на визначення емпатії, як особистісної та професійно значущої якості майбутнього соціального педагога (за методикою визначення здатності педагога до емпатії І. Юсупова).

Контрольний зріз та кільксно-якісна інтерпретація результатів експерименту довели ефективність упроваджених соціально-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки.

Аналіз результатів експериментальної роботи показав позитивні зміни у підвищенні показників середнього та високого рівнів здоров'язбережувальної компетентності і зниженні показників низького. Узагальнення даних засвідчило найбільш позитивну динаміку в рівнях сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів за когнітивним та рефлексивним критеріями, що представлено у таблиці.

Узагальнені дані результатів експериментальної роботи з формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки

Критерій	Рівень	До експ.		Після експ.		Динаміка (у %)
		К-ть виборів	%	К-ть виборів	%	
Ціннісно-мотиваційний	Низький	110	43,6	44	17,5	-26,1
	Середній	110	43,7	129	51,2	7,5
	Високий	32	12,7	79	31,3	18,6
Когнітивний	Низький	131	52,0	64	25,4	-26,6
	Середній	80	31,7	108	42,9	11,2
	Високий	41	16,3	80	31,7	15,4
Діяльнісний	Низький	86	34,1	48	19,0	-15,1
	Середній	99	39,3	103	40,9	1,6
	Високий	67	26,6	101	40,1	13,5
Рефлексивний	Низький	153	60,7	73	29,0	-31,7
	Середній	77	30,6	116	46,0	15,4
	Високий	22	8,7	63	25,0	16,3

Одержані результати підтвердили наявність суттєвої відмінності в динаміці рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів (за визначеними критеріями) на констатувальному та контрольному етапах експериментальної роботи, що підтверджує ефективність упроваджених соціально-педагогічних умов у освітній процес закладів вищої освіти.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та запропоновано практичне розв'язання наукової проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки. Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких висновків:

1. За результатами теоретичного аналізу з'ясовано стан розробленості проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів. Вивчення документів про освіту дало змогу схарактеризувати мету, завдання підготовки студентів до здоров'язбережувальної діяльності: набуття необхідних загально-педагогічних, соціально-педагогічних, психологічних знань діяльності фахівців соціальної сфери; формування професійної культури соціального педагога, навичок збереження та покращення фізичного, психічного та соціального здоров'я особистості; попередження та локалізація негативних впливів на особистість факторів соціального середовища; набуття та засвоєння знань і навичок соціальних відносин, розвиток прагнень до самопізнання, саморозвитку і творчого пошуку, а також мотиваційного компоненту. Встановлено, що здоров'язбережувальна діяльність майбутніх соціальних педагогів буде залежати не

тільки від їх фізичної, психічної стійкості, а й від притаманних їм професійно важливих якостей, властивостей та особистісних характеристик.

Уточнено сутність поняття «компетентність соціального педагога» як теоретична, практична підготовленість, особистісна, психологічна готовність до соціально-педагогічної діяльності та наявність професійно важливих якостей, що сприяють цій діяльності з урахуванням її соціальної значущості і соціальних ризиків пов'язаних із здоров'ям. Узагальнено ключові компетентності, якими повинен володіти соціальний педагог: професійна, управлінська, комунікативна, соціально-психологічна, прогностична, здоров'язбережувальна.

2. На основі узагальнення та систематизації теоретичних підходів до сутності здоров'язбереження і особливостей професійної діяльності соціального педагога уточнено поняття «здоров'язбережувальна компетентність соціальних педагогів» як наявність емоційної стійкості, високої працездатності, здатність протистояти емоційним перенавантаженням та готовність самовдосконалювати власне здоров'я і створювати здоров'язбережувальне середовище у професійній діяльності.

Розкрито структуру здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів. До неї включено наступні компоненти: мотиваційний (розвиток мотивації та цінності власного здоров'я, зацікавленості у здоров'язбереженні діяльності), змістовий (система знань з питань здоров'язбереження та реалізації основних напрямів діяльності соціальних педагогів, що спрямовані на створення здоров'язбережувального середовища), практичний (засвоєння способів здоров'язбережувальної діяльності соціального педагога; накопичення продуктивного досвіду, що дасть змогу майбутньому соціальному педагогу застосовувати здобуті знання та вміння у сфері збереження здоров'я), рефлексивний (критична оцінка себе як професіонала, рефлексія результатів професійної, здоров'язбережувальної діяльності шляхом самоаналізу).

3. За результатами вивчення стану проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів в практиці, розроблено критерії та показники здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів: ціннісно-мотиваційний (визнання цінності власного здоров'я в системі життєвих цінностей; бажання реалізовувати здоров'язбережувальну компетентність у власній життєдіяльності та у професійній діяльності); когнітивний (стабільні знання з питань здоров'язбереження; обізнаність стосовно діяльності спрямованої на створення здоров'язбережувального середовища у професійній діяльності); діяльнісний (вміння та навички організації здорового способу життя та здатність до самовдосконалення власного здоров'я; уміння та навички соціальної взаємодії); рефлексивний (здійснення рефлексії власної здоров'язбережувальної діяльності; наявність особистісних якостей, необхідних для здійснення здоров'язбережувальної діяльності). Визначено та схарактеризовано (низький, середній, високий) рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки.

4. Обґрунтовано соціально-педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки: підвищення мотивації майбутніх соціальних педагогів до

здоров'язбережувальної діяльності (усвідомлення майбутніми соціальними педагогами вагомості здоров'язбережувальної компетентності для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності; наявність педагогічної взаємодії між викладачем і студентами; сприятливе емоційно-комфортне освітнє середовище для формування здоров'язбережувальної компетентності); посилення здоров'язбережувальної компоненти змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти (надання майбутнім фахівцям можливості здобути професійні здоров'язбережувальні знання та вміння); урізноманітнення форм здоров'язбережувальної діяльності майбутніх соціальних педагогів у позааудиторній роботі (проведення позааудиторної роботи з актуальних проблем здоров'язбереження; самоосвіти майбутніх соціальних педагогів щодо формування здоров'язбережувальної компетентності).

Здійснено експериментальну перевірку ефективності соціально-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у освітньому процесі закладів вищої освіти шляхом проведення бесід, лекційних та семінарських занять спрямованих на здоров'язбереження із застосуванням індивідуальних та групових форм роботи; підтримки студентів у виконанні поставлених завдань із здоров'язбереження; спільного обговорення ситуацій пов'язаних із здоров'язбереженням; надання кожному студенту можливість брати участь в дискусіях, обговореннях, обміні думками, ідеями для вирішення проблемних питань із здоров'язбереження; доповнення змісту обов'язкових дисциплін (для студентів першого (бакалаврського) освітнього рівня спеціальності «Соціальна робота» освітньо-професійної програми «Соціальна педагогіка») темами та завданнями з проблематики здоров'язбереження.

Результати експериментальної роботи показали позитивні зміни у підвищенні показників середнього та високого рівнів здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів і зниженні показників низького, що вказує на ефективність проведеної експериментальної роботи. Узагальнення експериментальних даних засвідчило значне зростання рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів за когнітивним та рефлексивним критеріями. Контрольний зріз та кількісно-якісна інтерпретація результатів експерименту довели ефективність упроваджених соціально-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки.

Проблема формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки не вичерпується проведеним дослідженням. Перспективними напрямками вивчення означеної проблеми можуть бути: соціально-педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності студентів другого (магістерського) рівня спеціальності «Соціальна робота» освітньо-професійної програми «Соціальна педагогіка»; вивчення проблеми взаємозв'язку формування здоров'язбережувальної компетентності випускників загальноосвітніх закладів та закладів вищої освіти; готовності майбутніх фахівців до застосування здоров'язбережувальних технологій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Шеремета М. М., Омері І. Д., Мойсак О. Д. Здоров'язберігальна компетентність студентів – соціальних педагогів та аспекти її формування. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журнал. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. № 7(25). С. 300–307.

2. Веретенко Т. Г., Шеремета М. М. Проблема здоров'язберігання у вищому навчальному закладі при підготовці майбутніх соціальних педагогів / працівників. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2013. № 11(270). Ч. 2. С. 252–256.

3. Лехолетова М. М., Омері І. Д. Стан сформованості здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах України. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи / ред. В. І. Бондар. 2016. Вип. 55. С. 120–126.

4. Веретенко Т., Лехолетова М. Змістові характеристики здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журнал / ред. А. А. Сбруєва. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. № 2(66). С. 20–40.

5. Веретенко Т., Лехолетова М. Сутність і класифікація педагогічних умов формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів і працівників. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Педагогіка. 2017. № 1. С. 85–92.

6. Лехолетова М. Сучасні підходи до формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери: теоретичний аспект. *Витоки педагогічної майстерності* : зб. наук. праць. Серія: Педагогічні науки. 2017. Вип. 19. С. 207–214.

7. Lekholetova M. The role of internet technologies in preparing future social pedagoges to health-savings. *Open educational e-environment of modern University*. 2018. № 4. P. 116–123. URL: <http://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/132/182#.W6kaCWgzblU> (дата звернення: 08.06.2018).

8. Лехолетова М. Упровадження соціально-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів в освітній процес ВНЗ. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журнал / ред. А. А. Сбруєва. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. № 5(79). С. 408–417.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Шеремета М. М. Сутність здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ. *Человек – Природа – Общество: теория и практика безопасности жизнедеятельности, экологии и валеологии*: матеріали Междунар.

науч.-практ. конф., 27–28 октября 2011 года. Симферополь: НИЦ КИПУ, 2012. Вып. 5. С. 127–129.

10. Шеремета М. М. Впровадження компетентнісного підходу у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. *Вища освіта України* : теоретичний та науково-методичний часопис. № 1 (додаток 3.). Т. 1. Темат. вип.: Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання. Київ : Гнозис, 2012. С. 431–435.

11. Шеремета М. М. Фактори, що негативно впливають на здоров'язберігання майбутніх соціальних педагогів та роль вищих навчальних закладів у їх подоланні. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., 27 берез. 2014 р. / ред. В. О. Огнев'юк ; М-во освіти і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Благод. фонд сприян. розв. освіти імені Бориса Грінченка. Київ : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2014. С. 187–192.

12. Лехолетова М. М. Технології при формуванні здоров'язберігальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери як педагогічна умова професійної підготовки у вищих навчальних закладах. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Вип. 36, т. 2(18). Додаток 3. Темат. вип.: V Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання. Київ : Гнозис, 2016. С. 62–69.

13. Marunenko I., Lekholetova M. Health-preserving methodologies as a condition of health promotion students [Здоров'язбережувальні методики як умова зміцнення здоров'я студентів]. *Transformations in Contemporary Society: Social Aspect: monograph*. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. P. 337–343 (укр.).

14. Лехолетова М. Принципи формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів. *Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 10 берез. 2017 р. / ред.-упоряд.: А. Душний, М. Махмудов, В. Ільницький та ін. Баку–Ужгород–Дрогобич : Посвіт, 2017. С. 263–265.

15. Лехолетова М. М. Структура здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів. *Гуманітарні, природничі та точні науки як фундамент суспільного розвитку* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., 28–29 квітня 2017 року / Наукове партнерство «Центр наукових технологій». 2017. С. 55–59.

16. Лехолетова М. М. Шляхи організації навчального процесу у ВНЗ для формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери. *Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики* : матеріали II Всеукр. наук. конф., 26–27 трав. 2017 р. / наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро : Охотнік, 2017. Ч. 2. С. 44–46.

17. Лехолетова М. М. Забезпечення якості процесу формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ. *Pedagogika. Badania podstawowe i stosowane: wyzwania i wyniki* : Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (30.05.2017 – 31.05.2017, Gdańsk). Warszawa : Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2017. S. 63–65.

18. Лехолетова М. М. Формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у навчально-дослідницькій діяльності. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти* : зб. наук. праць / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. 2017. Вип. 17(60). С. 118–122.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

19. Шеремета М. М. Здоров'язберігання студентів як одне із завдань навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 20 квітня 2011 року / ред. В. О. Огнев'юк ; М-во освіти і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Благод. фонд сприян. розв. освіти імені Бориса Грінченка. Київ : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. С. 163–166.

20. Лехолетова М. М. Формування здоров'язберігальної компетентності як завдання професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. *Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах* : матеріали Всеукр. наук. конф., 29–30 квітня 2016 року / ред. О. Ю. Висоцький. Дніпропетровськ : Роял Принт, 2016. Ч. 1. С. 186–188.

АНОТАЦІЇ

Лехолетова М. М. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2018.

Дисертаційне дослідження присвячено проблемі формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки. З'ясовано стан проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності в теорії та практиці професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів; уточнено базові поняття дослідження; визначено структуру здоров'язбережувальної компетентності. Розроблено критерії та показники, схарактеризовано рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

Обґрунтовано актуальність та доведено ефективність упроваджених соціально-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у освітньому процесі закладів вищої освіти: підвищення мотивації майбутніх соціальних педагогів до здоров'язбережувальної діяльності; посилення здоров'язбережувальної компоненти змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти; урізноманітнення форм здоров'язбережувальної діяльності майбутніх соціальних педагогів у позааудиторній роботі.

Простежено динаміку рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів на констатувальному та контрольному етапах експерименту.

Ключові слова: студенти, майбутні соціальні педагоги, професійна підготовка, компетентність, здоров'язбереження, здоров'язбережувальна компетентність, заклад вищої освіти, соціально-педагогічні умови.

Лехолетова М. Н. Формирование здоровьесберегающей компетентности будущих социальных педагогов в процессе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Киевский университет имени Бориса Гринченко, Киев, 2018.

Диссертационное исследование посвящено проблеме формирования здоровьесберегающей компетентности будущих социальных педагогов в процессе профессиональной подготовки. Выяснено состояние проблемы формирования здоровьесберегающей компетентности в теории и практике профессиональной подготовки будущих социальных педагогов; уточнены базовые понятия исследования; определена структура здоровьесберегающей компетентности. Разработаны критерии и показатели, дана характеристика уровней сформированности здоровьесберегающей компетентности будущих социальных педагогов.

Обосновано актуальность и доведена эффективность внедренных социально-педагогических условий формирования здоровьесберегающей компетентности будущих социальных педагогов в образовательном процессе учреждений высшего образования: повышение мотивации будущих социальных педагогов к здоровьесберегающей деятельности; усиление здоровьесберегающей компоненты содержания подготовки будущих социальных педагогов в учреждениях высшего образования; разнообразие форм здоровьесберегающей деятельности будущих социальных педагогов во внеаудиторной работе.

Прослежена динамика уровней сформированности здоровьесберегающей компетентности будущих социальных педагогов на констатирующем и контрольном этапах эксперимента.

Ключевые слова: студенты, будущие социальные педагоги, профессиональная подготовка, компетентность, здоровьесбережение, здоровьесберегающая компетентность, учреждения высшего образования, социально-педагогические условия.

Lekholetova M. M. Formation of healthcare competence of future social educators in the process of professional training. – On the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree for a candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.05 – Social Pedagogy. – Boris Grinchenko Kyiv University, Kyiv, 2018.

The dissertation is devoted to the problem of healthcare saving competence formation for future social educators in the process of professional training.

The state of the problem formation of health-saving competence in the theory and practice of training of future social educators is determined: the professional social-pedagogical activity of the social teacher and the question of the relevance of healthcare in

this activity are based on the competency approach; the basic concepts of research are specified; the structure of healthcare saving competence of future social educators is revealed (motivational, substantive, practical, reflexive).

On the basis of the analysis of scientific researches and the essence of the key concept, criteria and indicators of the formation of health-saving competence of future social educators: the value-motivational criterion (indicators of which are: recognition of the value of their own health in the system of vital values; the desire to realize healthcare-saving competence in their own life and in professional activities); cognitive criterion (manifested through: stable knowledge of healthcare issues; awareness of activities aimed at creating a health-preserving environment in professional activities); activity criterion (indicators of which are skills and habits of organization of a healthy lifestyle and the ability to self-improvement of their own health, skills and skills of social interaction); reflexive criterion (which includes the implementation of the reflection of its own health protective activity; the presence of personal qualities necessary for the implementation of healthcare activities).

Characterized by the levels of formation of healthcare-saving competence of future social educators (high, medium, low).

The urgency and proved the effectiveness of the implemented social and pedagogical conditions for the formation of the health-saving competence of future social educators in the educational process of higher education institutions: enhancement of the motivation of future social pedagogues for health-saving activity; strengthening the content components healthcare training of future social workers in institutions of higher education; the diversification of forms of health-saving activity of future social educators in extra-curricular work.

To monitor the dynamics of the levels for healthcare competence of social educators in accordance with the criteria and indicators to constant level, molding and monitoring stages of the experiment, used specially selected, improved diagnostic tools.

The results of experimental work showed positive changes in the increase of the indicators of average and high levels of health-saving competence and lower indicators of low level, indicating the effectiveness of the experimental work.

The generalization of the data showed the most positive dynamics in the levels of the formation of health preserving competence of future social educators for cognitive and reflexive criteria.

The control section and the quantitative and qualitative interpretation of the results of the experiment proved the effectiveness of the implemented social and pedagogical conditions for the formation of health-saving competence of future social educators in the process of professional training.

Key words: students, future social educators, professional training, competence, healthcare, healthcare competence, institution of higher education, socio-pedagogical conditions.